

להפוסקים שרגמ"ה גזר אף במקום מצוה (הגהת מרדכי ונמו"י) היינו בביטול פ"ו, אבל במקום כשלון עבירה לא גזר, יעו"ש והארכתי בפרט זה בספרי ברכת משה שם (סי' ל אות א ב⁶), ואכמ"ל.

סוף דבר הנני מסכים לדבריהם אשר הן הן דברי תורה כי אחרי ששיג מ' יעקב בר' מאיר כ"ץ

מקהלתם רשיון ע"פ חקי המדינה מותר לו לישא אשה אחרת בהסכם ק"ר.

ידידם הדו"ש באה"ר וא"ע ושלום כל נושאי דגל התורה הקטן

משה נחום ירושלימסקי

החופ"ק כעת אבד"ק אסטראלענקא והגליל

סימן מז

בענין אשה מבושה

וע"י דרכיה המכוערים נמאסה על בעלה ואינו רוצה לדור אתה והיא אינה מרוצת לקבל ג"פ ששלח¹ אלי כ"ק הרב הגאון עיר וקדיש מאוה"ג וכו' ר' מרדכי דוב² שליט"א מהארניסטאפאליא תכריך כתבים³ מגאוני הדור ארזי הלבנון שנתווכחו בענין זה וברוב צדקתו שיחיה לאיו"ש דרש ממני להזדקק לזה

(וזה לשון מכתבו הטהור) בעה"י, פה הארנאסטאפאליא.

שלום וברכה לכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם נודע בשערים לשם ולתהלה בחבוריו היקרים ידיו רב לו בפלפול וסברא ה"ר משה נחום שליט"א ירושלימסקי הגאבד"ק אסטראלענקא. הנני שולח לכבודו הרמה את תכריך הכתבים אשר נשלחו אלי מחוץ למדינה, והנני מבקש את כבוד הדרת גאונו לעיין בזה ולשלוח לי בהקדם חות דעתו הרמתה. ויען כי אנכי אין בידי להתערב בזה ולצרף דעתי וכו', לזאת מבקש אנכי את כת"ר לצרף גם את דעתו אולי ביכולתו למצוא להמעוגן היתר להוציאו

מכבלי העיגון ולהוציא מצרה נפשו, כי הרחמנות מאד גברה על הנפש היקר הזה להוציאו ממצוקתו, ומובטחני בכהדר"ג שיקיים את בקשתי וישלח לי בהקדם את דעתו הרמה.

קצרתי ואומר שלום לו ולתורתו ומברכו ומעתיר לטוב כל הימים

מרדכי דוב באמו"ר הרמ"ז זצ"ל

ואלה דברי שכתבתי בקצרה בענין הנ"ל

אורך ימים ושנות חיים לכ"ק הרב הגאון הצדיק המפורסם חו"פ עיר וקדיש וכו' וכו', כקש"ת מוהר"ר מרדכי דוב שליט"א מ"מ דק' הארנאסטאפאליא ושאר גלילות ולכל המסתופפים בצלו הטהור רב שלום וברכה.

מכתב קדשו השגתי בצירוף תכריך הכתבים מגאוני גאליציאן, וכ"ק הדר"ג לא צריך לגמרא דידי ולא לסברא דידי, אכן מפני טעם הכמוס לא יוכל הדר"ג להזדקק לזה, ודרש ממני להצטרף

3 נמצאים באי"ש מס' 2296-2300 וצויינו להלן. תכריך כתבים זה נשלח ע"י ר' מרדכי דוב גם לג"ר אליעזר גארדאן והשיב על כך בתשובות רבי אליעזר גורדון סי' כב ושם בסי' כג תשובה להערות השואל.

6 ע"ע לעיל סי' ז מהבית יצחק.

1 התשובה נמצאת באי"ש מס' 2299.

2 טווערסקי. וראה עמק שאלה סי' פא.

לענין זה אשר כבר נפתח בגדולים אדירי התורה ה"ה הגאון החריף העצום מהר"י שליט"א האבד"ק לבוב והגליל מח"ס בית יצחק ד"ח⁴, והגאון המובהק מהרש"מ שליט"א האבד"ק ברעזאן מח"ס משפט שלום ודע"ת⁵, והגאון המובהק מהר"ב⁶ שליט"א האבד"ק ראווא מח"ס דרך המלך⁷, והנני מוכן לעשות רצון יראי ד' וקדושו להשיב דעתי העניה בקצרה.

ע"ד המעוגן אברך אחד בנש"ק ומופלג בתו"י (ממדינת גאליציאן) נפל כתוא מכמר ביד אשה מבושה סרה מדרכי נשים הצנועות ותרבה שיחות נ"פ עם אנשים, ואינה מתנהגת כשורה בדברים שבינה לבינו בענינים שלא ניתנו לכתוב ולהאמר מפני הכבוד, עד שהבעל קץ בה ונפרד ממנה בשנאה עזה כמות, וזה תשע שנים שהוא יושב גלמוד מפני שאינו יכול לדור עם אשה שנמאסת עליו מפני דרכיה הרעים, והיא אינה רוצה לקבל ג"פ בשום אופן, והוא דופק על שערי רחמים להצילו מכבלי עיגון כי עד מתי ליצטער וליזול, עכ"ד השאלה בקצרה.

(א) הנה אין הזמן מספיק לי כעת לטייל בארוכה, ולא באתי רק לעשות רצון קדשו להשיב עכ"פ בקצרה, דהנני כיהודה ועוד לקרא להסכים לדעת הגאונים האדירים שפתחו בהתירא, דהנה בתקנות שנדפסו בסוף תשובות מהר"מ מרוטינבארג כתב והחרם אשר שם ר"ג שלא ישא איש שתי נשים אין להתיר אלא במאה אנשים מג' מלכיות, גם לא יתירו אותו עד שיראו טעם להתיר כו', מבואר דמאיזה טעם שיראו מאה רבנים שאין ראוי להחזיק בחרם זה יוכלו להתיר, וכ"כ בתשו' הב"ח (סי' צג) שכך קבלו מרבותיהם איש מפי איש כו' שכשיגיע

4 ל"מ באי"ש.

5 אי"ש מס' 2296, הובאה בכליל תפארת עמ' תכב. ונמצא גם בשו"ת מהרש"ם ח"ז סי' רטו.

6 הג"ר דב בעריש הכהן ראפפורט (אי"ש מס' 2298), הובאה בכליל תפארת עמ' תכה. הנ"ל והמהרש"ם עונים בזה לר'

איזה ענין בין איש לאשתו שאין ראוי להחזיק כו' יעו"ש, עכ"פ בנ"ד דלפי דעת הגדולים הסמוכים למקום המעשה א"א לו לדור בשום אופן עם אשה מבושה כזו, והיא אינה מרוצת לגט פשוט, דבכג"ז לא גזר רגמ"ה שיהיה מעוגן כל ימיו בלא אשה, ואף לדעת הגהות מרדכי ונמו"י שרגמ"ה גזר אף במקום מצוה דפ"ו אבל לא במקום הרהורי עבירה שישב גלמוד בלא אשה, וכמ"ש הנוב"י אה"ע מה"ת (סימן ו) וכעין חילוק זה כתב התה"ד (סי' רסג), וכתבתי מזה באורך בחבורי ברכת משה קוה"ת יעו"ש (סימן ל אות א ב⁸).

ומה שפלפלו לענין ההיתר דגט בע"כ בעוברת על דת כבר ידוע מחלוקת אדירי התורה בענין זה, כי הגאון רעק"א ז"ל (בתשו' קיד) כתב דא"צ התראה רק לענין ממונא להפסידה כתובתה אבל לגרשה בע"כ מותר אפילו בלא התראה יעו"ש באורך, וחתנו הגה"צ החת"ס בהשמטות לחחו"מ (סי' רג) פסק דצריך התראה (בכג"ז דתובעת תכפ"ר והבעל ראה בה דברים מכוערים) יעו"ש, ויש בזה אריכות דברים, יעו' בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' לו) מ"ש בשם חמיו הגאון צ"צ ומ"ש הוא ע"ז, ובשו"ת תפארת צבי חאה"ע (סי' פא) ושו"ת דברי חיים אה"ע ח"א (סי' מט). ואכמ"ל כיון שהגאבד"ק לבוב שפתח בהיתרא לא רצה להסכים להיתרא דגט בע"כ גם אנחנו לא נזדקק לזה, ובפרט דגם החת"ס שם (סי' רג) הסכים יותר להיתר דק"ר שישא אחרת, יעו' ג"כ בחלק ששי (סימן ע) ובשו"ת חיים ושלום להגאון מהר"ח פאלאגי (סימן ז כא ב) במ"ש שחששו בדבר לעשות מעשה זר כזה לתת גט בע"כ, ושכן דעת המהר"י בן לב ח"ב (סי' כב) ומהר"א בוטין (סי' רכה) והרש"ך ח"ב (סי' סג) (יעו' ג"כ בנוב"י מה"ק אה"ע (סי' א וסו"ס פד) ומה"ת (סי' קב קג) דגירושין בע"כ חמור מהיתר ב'

אלטר נעבנצאהל אב"ד ווישניצא דבריו נמצאים באי"ש מס' 2300, הובאו בכליל תפארת עמ' תיא.

7 ומהג"ר יחיאל מיכל עפשטיין בעל "הערוך השולחן" (אי"ש מס' 2297) העונה לר' יעקב אב"ד הארנסטאפלייא, הובא בכליל תפארת עמ' תכז.

8 ע"ע לעיל סו"ס טו וסי' ז מהבית יצחק.

נשים יעו"ש במ"ש בספרי ברכת משה (סי' ל אות ד⁹), וגם ע"פ נימוסי הקיר"ה חמור יותר ענין דגירושין בע"כ, ואין שום עצה לזה שיהיה כנימוס כמובן, וחלילה לרב היושב על כסאות למשפט להזדקק לזה יעו"ש ג"כ בשו"ת מעיל צדקה (סי' לג) ושו"ת חת"ס אה"ע ח"א (סי' ד) ד"ה והנה זה, ושו"ת שא"ר אה"ע (סי' מג וסי' קט) ואכמ"ל¹⁰).

(ב) אמנם כן בעיקר הדין אם ע"פ התורה יש לכופה בכג"ז לקבל גט, הנה כיון שהוא שונאה בתכלית שנאה מפני מעלליה לא טובים ונמאסה עליו, א"כ יש צד היתר גדול ע"פ דעת הרמב"ם (פי"ד מהלכות אישות ה"ח) דכופין אותו להוציא בטוענת היא מאיס עלי יעו"ש, וכמו כן בטוען הוא מאיסה עלי דלא יפה כח האשה מכח האיש, וכמ"ש בתשו' הרא"ש (כלל מב) (הו"ד ברמ"א אה"ע (סי' קיו סי"א)). ואף דמין הכנה"ג אה"ע הגב"י (סימן א אות לג) כתב דהעלה בתשו' בכמה ראיות דהמורד על אשתו ואומר מאיסה עלי חרגמ"ה מונעו מלישא אשה אחרת יעו"ש, מ"מ הא יש לנו תנא דמסייע רבן של ישראל המהר"מ ב"ב סי' (תתריח) שנראה מדבריו דגם היכא שהמניעה ממנו שטוען דמאיסה עליו או שהיא אשה רעה בדעותיה, כיון שהוא מעוגן מחמת זה כופין אותה שתצא יעו"ש, וכ"כ בספר בני אהובה (פי"ד מהלכות אישות הט"ו) דלענין איסור דחרגמ"ה יש לסמוך על הרמב"ם, וכ"כ בס' חיים ושלום אה"ע סי' א (דף ו ע"ג) שכן דעת התומת ישרים (סי' קלט) והפני משה ח"ג (ר"ס יט) והשמן המשחה (סי' קנא) ופאת נגב (סי' טוב) דבטענת מאיסה עלי כופין שתתגרש דלא גרע מאשה הבאה בטענת מאיס עלי דכופין אותו לגרש וכמ"ש הרמב"ם, יעו"ש¹¹. ובתשו' אחרת¹² כתבתי פרפרת קטנה בדברי הרמב"ם הנ"ל שהקשה עליו השער המלך (שם פי"ד מהלכות אישות הט"ו)

9 ע"ע לעיל ח"א סי' טז אות ז ח עיי"ש טעם נוסף לזה, ועיין להלן בסוף הסימן ד"ה סוף דבר.

10 ע"ע תשובת ר' יצחק יעקב רבינוביץ לגהמ"ח (נמצא באי"ש מס' 5332) ובספרו זכר יצחק ח"ב סי' ט.

11 ע"ע שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' צג, א"ת ערך חדר"ג אות יד

ע"פ דברי התוס' כתובות (סג ב) ד"ה אבל, שהקשו בשם ר"ת לפרש"י דבאמרה מאיס עלי כופין אותו להוציא, ואמאי לא חיישינן שמא עיניה נתנה באחר דומיא דאומרת טמאה אני (נדריס צ ב), ותירצו דיש לדחות דהתם נוטלת כתובה דוקא איכא למיחוש שמע עיניה נתנה באחר אבל הכא דיוצאת בלא כתובה לא חיישינן, יעו"ש. ולפ"ז תקשי דברי הרמב"ם אהדדי דאלו הכא (בפי"ד ה"ח) פסק דהאומרת מאיס עלי כופין אותו להוציא ובע"כ כסברת התוס' דכל שמפסדת כתובה לא חיישינן שמא עיניה נתנה באחר, ואלו לקמן (פכ"ד ה"ח) פסק בהדיא דאם אמרה שזינתה ברצון אין משגיחין בדבריה שמא עיניה נתנה באחר, הרי דס"ל דאף במפסדת כתובתה חיישינן לעיניה נתנה באחר נמצא דדבריו סותרים זא"ז לכאורה, יעו"ש בשער המלך מ"ש בזה.

(ג) וכתבתי בזה בתשובה דלפע"ד י"ל בזה בעזר החונן דעת ע"פ מה דיש להעיר בהא דטמאה אני לך, לפמ"ש הרא"ש בסוף נדרים בטעמא דגרשתני דנאמנת ולא חיישינן שמא עיניה נתנה באחר דחזקה שלא תפקיע עצמה מבעלה בטענת שקר ולהיות באיסור א"א כל ימיה יעו"ש, א"כ תהיה נאמנת ג"כ לומר טמאה אני לך מטעם זה דאם מפקעת עצמה ממנו בטענת שקר וכופין אותו להוציא הוי גט מעושה שלא כדין, וגם גט מוטעה שעל דעת כך הוא מגרשה משום שאומרת טמאה אני לך וחושבין שכן היא כדבריה, אבל אם היא משקרת משום שעיניה נתנה באחר הגט בטל ועומדת באיסור אשת איש כל ימיה, וא"כ שוב תהיה נאמנת מטעם זה שכתב הרא"ש. אמנם כן י"ל דא"ש לפמ"ש הרדב"ז ח"ד (סי' פט) זה לשונו, גם מה שהפריז על המדה לומר שאם יזכירו לו שהוא חייב לגרש אפי' בדיבור בעלמא הוי גט מוטעה, איני רואה את דבריו, כי אפילו לפי סברתו שאינו חייב

ד"ה נולדו (ושם מצויין לפסד"ר שהביאו דברי הגהמ"ח), אוצה"פ סי' א סקע"ג אות טז.

12 לעיל ח"א סי' טז אות ז עיי"ש ובהערות. וע"ע בכליל תפארת כמ' תכז מכעין גירסא זו שכתב בעל ה"ערוך השלחן.

לגרשה לא הוי גט מוטעה, דבשלמא כשהאשה מותרת לו ואנחנו אומרים לו שהוא חייב לגרשה הוא סומך עלינו, וכיון שלא היה חייב לגרש נמצא הגט מוטעה, אבל היכא שהאשה אסורה עליו אע"פ שאנחנו אומרים לו חייב אתה ליתן גט, לא הוי גט מוטעה שהרי בשעה שהוא נותנו לה לאו עלן קסמין אלא על עצמו הוא סומך, כיון שאינה ראויה לו מתיר אותה לגמרי לעלמא וגמר וגרש מדעתו בלא טעות כדי שתנשא לעלמא כו', עכ"ל הזהב.

ומעתה יש מקום לומר דלא סתרי פסקי הרמב"ם אהדדי, דבשלמא כשאומרת טמאה אני לך שזינתה ברצון ואסורה לו לפי דבריה להכי אינה נאמנת דשמא עיניה נתנה באחר ומשקרת, ואעפ"כ אינה באיסור אשת איש כל ימיה דאף אם היא משקרת לא הוי גט מעושה, דכיון שמגרשה משום איסור שאינה ראויה לו לפי דבריה על עצמו סמך וגמר ומגרשה בלב שלם, משא"כ כשאומרת מאיס עלי דמותרת לו ועדיין עומד ומצפה שמא תתרצה לו ואינו מגרשה משום איסור, אלא דאנן כייפינן לו להוציא אשתו המותרת (גם לפי דבריה), אבל הוא אינו חפץ לגרשה אלא דסומך עלינו שחייב לגרשה משום דמאיס עליה, נמצא כשהיא משקרת ואינו מאיס עליה אלא דעיניה נתנה באחר ממילא דהגט בטל דהוי גט מעושה ומוטעה ובכה"ג חזקה שאינה משקרת להיות באיסור א"א כל ימיה כמ"ש הרא"ש, ויש בזה לפקפק כמובן ולחלק קצת בין הא להך דהרדב"ז כמובן, ואכמ"ל כי כ"ז כתבתי רק לפלפולא בעלמא.

(ד) והנה באמת י"ל דאף הכנה"ג לא החמיר (דחר"ג מונעו מלישא אשה אחרת) אלא במורד על אשתו היינו דרך מרד, משא"כ באשה סרת טעם שאינה הולכת בדרך נשים הצנועות ומפני יראת ד' שעל פניו נמאסה בעיניו, וכן הוא דעת הב"ד משם דאינו יכול לדור עם אשה מבושה כזו בכפיפה

אחת, אפשר דגם הכנה"ג מודה לדעת המקילין דבכג"ז לא גזר רגמ"ה, וכמו דמצינו בכמה דוכתי דלמעט בפלוגתא עדיף, וכתבתי סברא זו בכמה תשו' (יעו' ג"כ בספרי מנחת משה חאה"ע (סי' ד וסי' ה אות ג וסי' יא אות א) ובספרי ברכת משה בקוה"ת (סי' ג אות ב¹³)). ואף אי נימא דעכ"פ ספיקא מיהו הוי אי גזר רגמ"ה בכג"ז, א"כ לדעת הפוסקים דאיסור חרגמ"ה הוי רק דרבנן א"כ שוב הוי ספיקא דרבנן, ואף דיש דיעות דהוי איסור דאורייתא, א"כ הוי ס"ס בדאורייתא וספק א' בדרבנן, כעין שכתב הש"ך יו"ד (דיני ס"ס דין טז) וכמ"ש בענין זה בחבורי ברכת משה (שם סי' ל אות ד) יעו"ש באורך¹⁴.

סוף דבר כיון דע"פ דת כופין אותה שתתגרש מטעמים הנ"ל, אף שחלילה להזדקק לזה להתיר להבעל שיגרשה בע"כ כמ"ש הגאון חיים ושלום שם (סי' ז), ורואה אנכי בספרי הפוסקים שלמים וכן רבים שלענין לישא אחרת אפי' שלא מדעתה ורשותה התירו לעשות מעשה, ואלו לתת לה גט בע"כ לא ראינו שהתירו בהדיא לעשות מעשה, נראה לומר טעם לדבר וכו' יען ענין לישא שתי נשים האדם בחירי מצד עצמו ואינה עומדת כנגדו האשה הראשונה, ברם לעשות מעשה לתת גט בע"כ כיון שהאשה בעלת דינו היא כנגדו קשה גירושין בע"כ, יעו"ש¹⁵.

עכ"פ כיון דלפמ"ש' אסתלק חדרגמ"ה, בכג"ז שפיר יש להתירו לישא אשה אחרת בהיתר ק"ר אם ישיג ג"כ רשיון מהממשלה, אחרי שראינו שנתעגן זמן רב וקשה לו לדור עמה, וכן מצינו למאור עינינו בהלכה הגאון צ"צ החדש אה"ע ח"א (סי' קלב) בענין כזה דלא מיתדר ליה משום דהיא אשה רעה וכבר נפרד ממנה ששה שנים שצדד ג"כ ע"פ דעת הרמב"ם הנ"ל כיון דאפי' באיש כופין, א"כ בודאי לא נתכוון ר"ג להחמיר באשה יותר, יעו"ש באורך ובמה שכתב וכש"כ הכא שמעוגן והוא

13 ע"ע לעיל סי' י אות ג. ובח"א סי' נב בהערות.

15 ע"ע לעיל ח"א סי' טז אות ז.

14 ע"ע לעיל ח"א סי' יא אות ו.

נפרד ממנה זה ערך ששה שנים ואעפ"כ אינו מתחבר עמה בשום אופן, וידוע שהוא איש כשר וחרד לדבר ד', א"כ אנן סהדי דבאמת מאיסה עליו או שאינו אפשר לדור עם נחש בכפיפה, דאל"כ לא היה סובל ששה שנים, ומסיק שם להתיר לו ע"פ מאה רבנים לישא אחרת כשישליש כתובתה ותוס' ביד נאמן, יעו"ש. וכן נאמר בנ"ד שיתרו הב"ד בהאשה שתבא לעמק השוה להתגרש ברצון ואם לא תשמע

אח"ה 1234567

סימן מו"ב

תשובה¹ לכבוד הרב המאה"ג חריף ובקי אור הברקי מעיין ומחוקק וכו' מו"ה אברהם חיים פלידערבוים אבד"ק טשעכיוו סמוך ונראה לק' לובלין

ברין עוברת על רת לענין חרם דרבינו גרשום

ע"ד שאלתו באיש א' שבא מעבודת הצבא שהיה שם יותר משנה, וכשבא לביתו שמע שמרננים על אשתו שזינתה, ובא לפני כת"ר ושלח אחריה ולא רצתה לבוא, וקבל העדות שלא בפניה (כמבואר בש"ע חו"מ (סי' כח סט"ז) וידועים ג"כ דברי הנוב"י (סי' עב)), ואמרו שני עדים כשרים בתו"ע שרואים אותה בכל יום וכפי דעתם בודאי היא כעת בחודש השביעי או שמיני להריונה וגם ראו מאתה דברים מכוערים, אח"ז כשבאתה האשה לביתו כל הנשים שהיו בביתו שפטו שהיא בחודש ח' להריונה, וגם היא כמעט לא הכחישה אותם רק שאמרה שאם יתן לה בעלה כמה מאות רז"כ תקבל ממנו ג"פ, אח"כ ברוחה מעירו ליעליסיוואטגראד וכפי הנשמע ילדה שם ועשתה דברים מכוערים, וכעת הרחיקה נדוד ועקבותיה לא

¹ השאלה והתשובה נמצאים באי"ש מס' 2390-2391, השאלה הובאה בכליל תפארת עמ' תכט. שאלה זו נשלחה גם לג"ר אברהם

לקול הב"ד הנני נמנה לדבר מצוה להתירו מכבלי העיגון בהסכם ק"ר שישא אשה אחרת, באופן שישליש כתובה ותוס' וגט ביד שליח כמבואר בפוסקים, ובתנאי ששיג רשיון מטעה"מ כי אני פי מלך שמור.

הקטן משה נחום במו"ה בנימין ז"ל ירושלימסקי האבד"ק אסטראלענקא והגליל

נודעו, והבעל הוא רך בשנים ולא קיים עדיין מצות פ"ו, וע"ז פלפל כת"ר בחכמה להתירו מכבלי העיגון.

הנה הגם כי למעשה אין רצוני להזדקק ולהכניס ראשי בהיתר זה מכמה טעמים, ובפרט שקשה בכג"ז להשיג רשיון כנימוס מטעה"מ במדינה זו היכא שלא זכה ובעלת דינו עומדת לנגדו בדעה צלולה אבל רעה בדעותיה, (יעו' ג"כ בס' חיים ושלום אה"ע (סי' ז דף כב)) כמובן לנבון כמוהו, ולא באתי רק להשיבו מפני הכבוד כי רב הוא בעיני, ולרשום לכת"ר בקצרה דבמורדת לחודה כבר השבתי לאונגערין² (להגאון בעל דרכי תשובה) והסכמתי לדעתו וב"ד דמותר לו לישא אחרת כהכרעת מרן הרמ"א (סי' עז ס"ה), יעו' ג"כ במהרי"ק (שורש סג ושורש קא) ובמרדכי פ' אע"פ (סי' קפו), וצרפתי ג"כ שם מה דלא רצתה לציית ד"ת הוי בכלל עוברת על דת וכמ"ש הגאון דברי חיים אה"ע ח"א (סי' נא), ובכל זאת לא הסכמתי רק בהסכם ק"ר (ברשיון מטעה"מ) כמבואר בתשו' מהר"מ פאדאוה (סי' יג).

והנה בנ"ד מצד הגב"ע די"ל דנאסרה עליו, פלפל ג"כ כת"ר בסתירת דברי הרמ"א אה"ע (מסי' א' ס"י לסי' קמ ס"ה) שהקשה שם הב"ש (ס"ק ו)

בורנשטיין, ונדפסה תשובתו בספרו "אבני נזר" אה"ע סי' יד.
2 לעיל סי' טז.